

FRANZ
LISZT
– paradigma
jednog razdoblja

ivan supek

Usponom modernog građanskog društva u XVIII. stoljeću i širenjem sekularizacije nakon Francuske revolucije 1789. godine vjerski razdori su utišani, obrazovanje se širi, a kultura, umjetnost, znanost i tehnologija cvjetaju. Od Haydnovog rođenja 1732. godine do Lisztove smrti 1886. godine proteklo je više od sto pedeset godina strelovitog razvoja europske znanosti, umjetnosti i kulture (življenja). Kulture koja je prepoznavala prave autoritete i talente i oni su ti koji su određivali etalone izvrsnosti i iscrtavali smjerove razvoja. Franz Liszt je oličenje tog razdoblja u kojem je intelektualcima i umjetnicima čitava Europa dom, a ono nacionalno fundament na kome grade svoj umjetnički izričaj, a ne poticaj za netrpeljivost i predrasude.

To je, nažalost, tek treće razdoblje u dugotrajnom i najčešće surovom i krvavom razvoju naše zapadne civilizacije u kojem umjetnost i znanost prosperiraju, a tolerancija unutar takvih zajednica postaje sve više normom među obrazovanim ljudima.

Prvo takvo razdoblje je razdoblje atenske demokracije koje započinje u VI. st. p.n.e. Njezina ostavština je ogromna i za nju samo popisati bi nam trebale čitave knjige, no evo sažetka. Ostavila nam je prvi pravi ustav - zakonik državnika i pjesnika Solona, demokraciju, sveopću skupštinu građana, sudove i plaćene suce, odbacivanje dužničkog ropstva i poticanje egalitarnog socijalno osjetljivog društva, tradiciju velikih javnih površina u samom središtu grada s prostranim trgovima, velebnim amfiteatralnim kazalištima, skladnim hramovima, javnim fontanama, tržnicama, dobro uređenom kanalizacijom... Nije to bio samo početak našeg načina urbanog življenja (velika zasluga arhitekta Hipodamusa iz Mileta), nego i znanosti i kulture. Protagora, Sokrat, Platonova akademija i Aristotelov licej udaraju temelje filozofiji i znanosti, umjetnost cvjeta kroz djela književnika Eshila, Sofokla, Euripida, Aristofana, kipara Fidije, Mirona, Praksitela, slikara Kleoprada, a sve to omogućavaju veliki državnici poput Solona, Temistokola ili najvećeg među njima Perikla.

U nepuna dva stoljeća Atenjani su ostvarili napredak kakva druga društva nisu uspjela postići kroz tisuće godina, i to se neće ponoviti sve do procvata Zlatnog doba islama pod okriljem tolerantnog abasidskog kalifa Haruna er-Rašida početkom IX. stoljeća, te potom do doba prosvjetiteljstva u XVIII. stoljeću. U sva ta tri slučaja promicanje slobode pojedinca, demokracije i tolerancije dovelo je do razvoja znanosti i umjetnosti, kao i do potiskivanja vjerskih i ideoloških prijepora koji u

konačnici uvijek generiraju i produbljuju podjele u društvu. Zbog svih tih promjena čitavo se društvo znatno brže i ravnomjernije razvijalo.

Najveća zasluga prosvjetiteljstva osim promicanja znanja, obrazovanja i znanstvenog promišljanja je i neumorno kritičko propitivanje svih autoriteta i njihovih povlastica. Tu se, naravno, ne misli na stvarne autoritete poput jednog Newtona, Goethea ili Voltairea, nego na onodobne društveno-političke autoritete. Kraljevi i carevi, biskupi i kardinali nisu više neprikosnoveni, a građanska klasa promiče jednakost, izbor i napredovanje prema dokazanoj sposobnosti pojedinca i stvaranje sekularne građanske države jednake za sve bez obzira na njihovu narodnost, stalež ili vjeru. Koliko je taj proces za ono doba bio brz govore nam biografije dva velika skladatelja - Beethovena i njegovog učitelja Haydna. Ni četiri desetljeća nisu protekla između njihovih rođenja, no svjetonazori im se bitno razlikuju. Haydn je cijeli život proveo u službi velikaša i često puta trpio ponižavanje, no za Beethovena je to već bilo posve nezamislivo i neprihvatljivo. On je već otjelovljenje građana sekularne i demokratske Europe koja se tada rađala.

Ti istinski autoriteti prepoznavali su talente i nesebično im pomagali. Pa tako Beethoven hvali pijanizam mladog Franza Liszta ili se divi Schubertovim popijevkama, a Franz Liszt upravo je oličenje takvog duha i on nesebično pomaže čitavom nizu mladih umjetnika - Berliozu, Chopinu, Wagneru...

Tijekom proteklih milenija ljudi su poštovali i ugledali se u velike ličnosti koje su određivale njihovu sadašnjost i oblikovale budućnost i samim time oni su postajali neprikosnoveni autoriteti - naravno, ne mislim tu uopće na vojno-političke vlastodržce i njihov pogubni autokratski diktat. Tako je bilo od doba Platona i Aristotela pa sve do Darwina i Einsteina. Ni u umjetnosti nitko nije dovodio u pitanje veličinu jednog Fidijske, Michelangela, Shakespearea, Bacha, Goethea, Beethovena ili Piccassa. Nažalost, danas takve ljude među nama više ni ne prepoznajemo, a kamoli poštujemo! To se vrlo polako odvijalo tijekom posljednjih pola stoljeća u gotovo svim razvijenim državama na Zapadu postupnim rastakanjem osnovnih prava ljudi, prava na besplatno školovanje i zdravstvo, te uzdizanjem profita i bogaćenja na pijedestal. Posljedice odsustva ili nepoštivanja istinskih autoriteta, te zatiranja građanskih zasada prosvjetiteljstva u konačnici dovodi do rastakanja socijalnog tkiva društva i gura ga u pogubni netolerantni i egoistični populizam ili anarhiju.

Zdvojni Parsifal nadvladao je vlastitu požudu kako bi spasio svoju družinu, tako ćemo i mi (ljudska zajednica) morati nadići naše požude i pohlepe kako bi spasili čovječanstvo i Zemlju. Tolerantnost, sućut i skromnost su Sveti Gral čovječnosti i opstanka čovječanstva, a obrazovanje i humanistički (pre)odgoj njegov su kamen ugaoni, kamen temeljac. Upravo su to zasade i poruke koje nam je ostavio Franz Liszt i njegovo prosvjetiteljsko doba.